

HULUMTIMI I PRAKTIKAVE GJITHËPËRFSHIRËSE NË ORËT E GJUHËS ANGLEZE NË ARSIMIN FILLOR TË KOSOVËS

Azra Thaqi-Gashi, MSc.
Master i Shkencave Filologjike
Asistente e Angazhuar në Universitetin “Ukshin Hoti” Prizren
Mësimdhënëse e Gjuhës Angleze në ShFMU “Lidhja e Prizrenit”
dhe ShF “Abdyl Frashëri” Prizren
Azrathaqi12@gmail.com

Abstrakt

Ky rast studimor cilësor studion zbatimin e praktikave gjithëpërfshirëse në orët e gjuhës angleze si gjuhë e huaj (EFL) në Kosovë. Studimi fokusohet në mësimdhënësit e gjuhës angleze (ELTs) dhe eksploron të kuptuarit e tyre mbi zbatimin e politikave të arsimit gjithëpërfshirës, sfidat me të cilat përballen, praktikat e përdorura dhe vizionin e tyre për një klasë ideale gjithëpërfshirëse.

Metodologjia kërkimore cilësore e përdorur për këtë studim ishte metoda e studimit të rastit, e zgjedhur për përshtatshmërinë e saj për të ofruar një kuptim të thellë të praktikave të arsimit gjithëpërfshirës në mesin e ELT-ve në Kosovë. Për më tepër, intervistat gjysmë të strukturuar u përdorën për të mbledhur të dhëna nga pjesëmarrësit. Më pas, analiza tematike u përdor për të interpretuar të dhënat, duke identifikuar modele dhe tema të përsëritura. Për më tepër, një qasje përshkruese u përshtat për të përshkruar në mënyrë sistematike praktikat më të mira për mësimin e anglishtes dhe nxitjen e gjithëpërfshirjes në institucionet e arsimit fillor. Duke i kombinuar këto metoda, studimi synoi të ofrojë një kuptim gjithëpërfshirës të praktikave të arsimit gjithëpërfshirës në mesin e ELT-ve në Kosovë.

Në përgjithësi, rezultatet tregojnë një kuptim të thellë të parimeve të arsimit gjithëpërfshirës, duke nxitur një mjedis të respektueshëm dhe të barabartë. Pavarësisht se përballen me sfida të tilla si klasat e mbipopulluara, mundësitë e kufizuara të trajnimit dhe rezistencën shoqërore, ELT-të demonstrojnë qëndrueshmëri përmes zhvillimit të vazhdueshëm profesional duke theksuar përkushtimin e tyre ndaj gjithëpërfshirjes. Ky studim zbulon strategji të ndryshme gjithëpërfshirëse, duke filluar nga dinamika e klasës deri tek mbështetja individuale. Këto praktika, pavarësisht kufizimeve, nxjerrin në pah shkathhtësinë dhe përshtatshmërinë e mësimdhënësve për të promovuar gjithëpërfshirjen. Ky studim ofron njohuri praktike për iniciativat e ardhshme, duke synuar të sigurojë që çdo nxënës të ketë qasje në arsimin cilësor brenda një mjedisi mësimor gjithëpërfshirës dhe mbështetës.

Fjalët kyçe: arsim gjithëpërfshirës, praktika gjithëpërfshirëse, klasë e gjuhës angleze, ELT;

Hyrje

Anglishtja, duke u përdorur gjerësisht në sektorë të ndryshëm të jetës, imponon rëndësinë e zotërimit të saj veçanërisht në akademi. Megjithatë, mësimi i një gjuhe nuk është gjithmonë i lehtë. Miliona fëmijë në mbarë botën përballen me vështirësi në zhvillimin e tyre kognitiv dhe progresin mësimor. Edhe pse duhen marrë parasysh faktorë të ndryshëm, këtyre fëmijëve shpesh u mungon mbështetja pedagogjike, duke rezultuar në probleme të mëdha për sistemet arsimore.

Qartësisht, përfshirja e fëmijëve në institucionet arsimore në mbarë botën është një problem i kahershëm. Megjithatë, për të eliminuar një problem, fillimisht duhet ta identifikosh atë. Mësuesit dhe profesionistët e tjerë arsimorë duhet të mirëpresin përfshirjen në arsim, duke identifikuar më pas barrierat dhe sfidat që lidhen me të. Këto barriera dhe sfida mund të lidhen drejtpërdrejt ose tërthorazi me mirëqenien e përgjithshme të një sistemi arsimor. Veçanërisht, është e rëndësishme të theksohet se këto barriera dhe sfida vijnë nga problemet në sistemet e arsimit dhe jo nga vetë nxënësit. Megjithatë, identifikimi i këtyre barrierave është hapi i parë që duhet ndërmarrë për të gjetur zgjidhjet dhe për të ndryshuar sistemin që promovon mospërfshirjen.

Procesi i edukimit gjithëpërfshirës paraqet çështje të rëndësishme, veçanërisht në një sistem që është ende në ndryshim. Disa nga barrierat ndaj edukimit gjithëpërfshirës në sistemin arsimor të Kosovës lidhen me praktikën, qëndrimet, mjedisin, burimet dhe politikat. Për shembull, ekziston një paragjykim ndaj fëmijëve nga grupet minoritare; metodologjitë tradicionale të mësimdhënies; mungesa e burimeve mësimore; politika që nuk mbështesin fëmijët me aftësi të kufizuara dhe nevoja të veçanta; klasa të paqasshme; etj. Edhe pse të gjitha këto lloje barrierash janë të lidhura në mënyrë të ndërsjellë, fokusi i problemit tonë lidhet me mësimdhënien dhe metodologjitë e përdorura në klasat e Anglishtes si Gjuhë e Huaj (EFL).

Qëllimi i studimit

Në përgjigje të kontekstit në zhvillim të arsimit, ky hulumtim synoi të hetonte zbatimin e praktikave gjithëpërfshirëse brenda klasave të Anglishtes si Gjuhë e Huaj (EFL) në Kosovë. Qëllimi, në përgjithësi, ishte të vlerëonte kuptimin dhe zbatimin e politikave të edukimit gjithëpërfshirës në mesin e mësuesve të gjuhës angleze (ELT) dhe të identifikonte sfidat e hasura gjatë zbatimit të praktikave gjithëpërfshirëse.

Për të udhëhequr këtë hulumtim, u përdorën pyetjet kërkimore të mëposhtme:

1. Në çfarë mase kuptohet dhe zbatohet politika e gjithëpërfshirjes në arsim nga mësuesit e gjuhës angleze në klasat reale?
2. Cilat janë disa nga sfidat me të cilat përballen mësuesit gjatë zbatimit të praktikave gjithëpërfshirëse në kontekstet e klasave të anglishtes?
3. Cilat janë disa nga praktikatat që mësuesit përdorin për të nxitur gjithëpërfshirjen në kontekstin e arsimit fillor?
4. A ka burime të mjaftueshme për mësuesit për të zbatuar praktikatat gjithëpërfshirëse në klasat e tyre?
5. Brenda një klase ideale gjithëpërfshirëse të anglishtes: cilat do të ishin praktikatat më të mira që ELT-të të përdorin?

Shqyrtimi i literaturës

Gjithëpërfshirja në orën e anglishtes thekson nevojën për të krijuar një mjedis ku të gjithë nxënësit ndihen të pranuar dhe të vlerësuar, pavarësisht prejardhjes apo aftësive të tyre. Si e tillë, praktikatat efektive gjithëpërfshirëse rrisin diversitetin dhe barazinë. Gjithëpërfshirja në orën e gjuhës angleze, përveç promovimit të diversitetit, u mundëson nxënësve të fitojnë njohuri nga bashkëmohatarët me prejardhje dhe përvoja të ndryshme. Perspektivat e ndryshme pasurojnë diskutimet në klasë, zgjerojnë këndvështrimet dhe i përgatisin nxënësit për një botë të larmishme. Për më tepër, gjithëpërfshirja nxit një ndjenjë përkatësie dhe pranimi midis nxënësve. Një ndjenjë përkatësie mund të ndikojë ndjeshëm në motivimin dhe angazhimin e

nxënësve me lëndën. Ajo mund të përmirësojë vetëvlerësimin dhe besimin e nxënësve. Përveç mbështetjes së suksesit akademik, gjithëpërfshirja promovon aftësi kritike jetësore, si empatia, toleranca dhe puna në grup (Zabeli, Kaçaniku, & Koliqi, 2021; Rexhaj, Mula, & Hima, 2010).

Në udhëzimet e metodologjive të mësimdhënies të paraqitura në Kurrikulën Bërthamë të Arsimit të Kosovës nga MASHTI (2012), metodologjia e parë e paraqitur “Mësimdhënia dhe të nxëniti e përqendruar te nxënësi dhe gjithëpërfshirja”, thekson rëndësinë e gjithëpërfshirjes në klasë. Për më tepër, ky dokument rekomandon mësimdhënien dhe të nxëniti e përqendruar te nxënësit për arsyen kryesore të përmendur më poshtë:

MASHTI (2012) thekson se mësimdhënia dhe të nxëniti gjithëpërfshirës i përqendruar te nxënësi duhet të marrë parasysh faktorë të ndryshëm që kontribuojnë në diversitetin e nxënësve, si stilet e ndryshme të të nxëniti, ritmi i të nxëniti dhe nevojat individuale për mësim shtesë ose plotësues, si dhe faktorët demografikë si gjinia, mosha, kultura dhe prejardhja socio-ekonomike. Kjo qasje synon të sigurojë që të gjithë nxënësit të kenë qasje në një arsim që plotëson nevojat e tyre individuale (f. 101). Rëndësia e gjithëpërfshirjes në arsim daton gjatë nga Konferenca e Salamankës në 1994, dhe aplikimi i saj në praktikë mbetet ende sfidë në kohën që flasim (UNESCO, 1994; Ainscow, 2005; Wilson and Micheals, 2006; Mittler, 2012).

Orët e anglishtes janë përgjithësisht të njohura për përdorimin e metodologjive komunikative ndryshe nga metodat tradicionale të përdorura në lëndë të tjera, duke promovuar një mjedis mësimor më të përqendruar te nxënësi, interaktiv dhe angazhues. Si të tilla, aktivitetet komunikative të ELT besohet se theksojnë të nxëniti, komunikimin ose vështirësitë midis nxënësve. Një vështirësi e veçantë e hasur në orën e anglishtes, për shkak të natyrës sfiduese të gjuhës angleze, lidhet me deshifrimin e fjalëve, kuptimin dhe prodhimin e gjuhës së shkruar dhe të folur (Daloiso et al., 2021). Arsyeja pas kësaj sfide qëndron në faktin se format e shkruara të gjuhës angleze pasqyrojnë pjesërisht pjesën e shqiptimit, dhe shpesh nuk ka një korrespondencë një-për-një midis tingujve dhe shkronjave, ndryshe nga gjuhët e tjera. Këto aspekte të anglishtes e bëjnë më sfiduese për mësuesit e

anglishtes (ELT) të gjejnë strategji të përshtatshme mësimore për t'iu përshtatur këtyre sfidave shtesë që bëhen të dukshme kur mësohet anglishtja si gjuhë e dytë ose e huaj, të cilat mund të mos kenë qenë të dukshme kur mësoheshin gjuhët e tyre ose gjuhë të tjera me një sistem shkrimi më të rregullt. Shpesh, mësuesit e anglishtes janë të parët që identifikojnë vështirësitë në të nxënë te nxënësit dhe raportojnë te anëtarët e tjerë të stafit.

Në orën e anglishtes, edukatorët mund të zbatojnë praktikatat e mëposhtme: mësimdhënie të diferencuar, dizajn universal për të nxënëit dhe plane individuale të arsimit.

Mësimdhënia e diferencuar

Mësimdhënia e diferencuar është një qasje edukative që modifikon metodat e mësimdhënies, materialet dhe metodat e vlerësimit për të përmbushur nevojat e ndryshme të të gjithë nxënësve. Siç shpjegon Tomlinson (2001), mësimdhënia e diferencuar përfshin “ofrimin e mënyrave të ndryshme të të nxënëit për nxënës të ndryshëm, shpesh në të njëjtën klasë” (f. 1). Kjo qasje pranon se nxënësit kanë prejardhje, nivele dhe interesa të ndryshme, dhe kërkon të akomodojë këto dallime për të përmirësuar rezultatet e të nxënëit (Kotob & Abadi, 2019; Saphier & Gowie, 1997; King-Shaver & Hunter, 2023). Për më tepër, MASHTI (2012), në Kurrikulën Bërthamë të Arsimit të Kosovës, thekson rëndësinë e të nxënëit të diferencuar si një metodologji shumë e rekomanduar për të promovuar gjithëpërfshirjen në klasat e EFL. Përmes kësaj qasjeje, kohëzgjatja dhe ritmi i të nxënëit mund të rregullohen për t'iu përshtatur nxënësve individualisht, duke lejuar modifikimin e detyrave dhe përmbajtjes për t'iu përshtatur me karakteristikat dhe nevojat specifike të çdo nxënësi.

Dizajni Universal për Mësim

UDL (Universal Design for Learning), është një sistem i të mësuarit që synon të optimizojë mësimin dhe qasjen në kurrikulën e arsimit të përgjithshëm për të gjithë nxënësit, përfshirë ata me aftësi, nevoja ose prejardhje të ndryshme (Hartmann, 2015). Sipas Rose dhe Mayer (2015), ky

sistem promovon hartimin e strategjive të mësimdhënies, kurrikulave dhe mjediseve të të mësuarit që janë efektive dhe të qasshme për të gjithë nxënësit pavarësisht dallimeve të tyre.

UDL pajis edukatorët me mjetet e nevojshme për të zhvilluar mësimet që angazhojnë nxënësit në nivele të ndryshme aftësish, duke hequr pengesat për nxënësit me aftësi të kufizuara dhe duke inkurajuar përfshirjen e tyre aktive në klasë (Spencer, 2011).

Planet Individuale të Arsimit (PIA)

Një plan individual i arsimit (PIA) është një dokument arsimor ligjor që përshkruan qëllime specifike dhe ofron ndihmë për nxënësit me nevoja të veçanta. Ai ndihmon edukatorët, prindërit dhe profesionistët e tjerë në kontrollimin e përparimit të nxënësit dhe rregullimin e planit arsimor për t'iu përshtatur nevojave të veçanta të një nxënësi të caktuar (Walther-Thomas, Bryant, & Land, 1996). PIA-të mund të ndikojnë ndjeshëm në mësimin e gjuhës, veçanërisht për nxënësit që kanë nevojë për mbështetje shtesë në këtë fushë. Përmes strategjive të personalizuara, PIA-të adresojnë qëllime specifike gjuhësore, si përmirësimi i fjalorit ose aftësive të të kuptuarit, duke përfshirë teknika dhe mjete të ndryshme mësimore si terapia e të folurit ose teknikat e specializuara të mësimdhënies (Florian & Black-Hawkins, 2011).

Metodologjia

Për këtë hulumtim u zgjodh një metodologji kërkimore cilësore, përkatësisht studimi i rastit. Crowe et al. (2011, f.1) e përkufizojnë studimin e rastit si një qasje “veçanërisht të dobishme për t'iu përdorur kur ka nevojë për të marrë një vlerësim të thelluar të një çështjeje, ngjarjeje ose fenomeni interesi, në kontekstin e tij natyror të jetës reale”. Për të mbledhur të dhëna, u përdorën intervista gjysmë të strukturuar. Pjesëmarrësit e studimit u zgjodhën me mostrim të rastësishëm (convenience sampling). Më tej, metoda e analizës tematike u përdor për të koduar dhe interpretuar intervistat gjysmë të strukturuar. Për më tepër, qasja përshkruese u përdor për të përshkruar praktikën më të mira për mësimdhënien e anglishtes në institucionet e arsimit fillor duke nxitur gjithëpërfshirjen në klasë. Intervistat u zhvilluan

individualisht dhe në gjuhën angleze. Me pëlqimin e pjesëmarrësve, intervistat u regjistruan dhe ato regjistrime u transkriptuan manualisht. Të dhënat e mbledhura u koduan dhe u gjeneruan tema. Më vonë, u përpilua një raport dhe u nxorrën përfundime.

Pjesëmarrësit e këtij studimi ishin gjithësej 10 mësues të anglishtes si gjuhë e huaj (EFL) që aktualisht punojnë në institucionet publike të arsimit fillor në Kosovë. Të gjithë pjesëmarrësit u informuan paraprakisht për hulumtimin, por atyre iu kërkua gjithashtu të nënshkruanin formularin e pëlqimit i cili ishte përshtatur me nevojat e këtij hulumtimi.

Rezultatet dhe analiza e tyre

Ky raport paraqet gjetjet kryesore nga intervistat gjysmë të strukturuar me dhjetë mësues me përvojë të gjuhës angleze si gjuhë e huaj (EFL) të punësuar në institucionet e arsimit fillor në Kosovë. Këto intervista synuan të merrnin njohuri mbi perspektivat e mësuesve mbi Inkluzionin, duke u fokusuar në përkufizimin, rëndësinë, parimet kyçe, strategjitë për krijimin e klasave gjithëpërfshirëse, mësimdhënien e nxënësve të ndryshëm, sistemet mbështetëse, sfidat dhe strategjitë për tejkalimin e këtyre sfidave.

Mësuesit theksuan rëndësinë e arsimit gjithëpërfshirës, duke e përkufizuar atë si një qasje që vlerëson dhe përqafton diversitetin brenda klasës.

ELTs përmendën përfitimet e mëposhtme si: zbulimi i talenteve të fshehura të nxënësve, vlerësimi i rëndësisë së një klase të larmishme, promovimi i barazisë dhe drejtësisë sociale, përgatitja e nxënësve për botën reale, përmirësimi i arritjeve akademike, dhe ërmirësimi i aftësive për zgjidhjen e problemeve etj.

Nga parimet kyçe të Arsimit Gjithëpërfshirë mësuesit theksuan nevojën për të përqaftuar dhe festuar diversitetin duke njohur pikat e forta dhe perspektivat unike të çdo nxënësi. Barazia u theksua si një parim kritik, me fokus në sigurimin e qasjes së barabartë në burime, promovimin e drejtësisë dhe reduktimin e diskriminimit brenda klasës. Si dhe bashkëpunimi u pa si një parim themelor, duke kërkuar nga edukatorët të punojnë ngushtë me profesionistë të tjerë dhe të krijojnë një qasje ekipore për të mbështetur nxënësit në mënyrë efektive.

Strategjitë për promovimin e inkluzionit përfshinin sigurimin e mundësive të barabarta të të nxënit, përshtatjen e strategjive të mësimdhënies dhe sigurimin që nxënësit të ndiejnë se mendimet e tyre kanë rëndësi. Mësuesit diskutuan rëndësinë e krijimit të një mjedisi mikpritës, përshtatjes me stile të ndryshme të të nxënit, bërjes së përmbajtjes të kuptueshme dhe mësimdhënies së sjelljes dhe aftësive sociale.

Strategjitë për mësimdhënien e nxënësve të ndryshëm përfshinin identifikimin e nevojave dhe prejardhjeve të nxënësve përmes testeve diagnostikuese, përdorimin e strategjive të ndryshme të mësimdhënies dhe adresimin e bullizmit dhe diskriminimit.

Mësuesit theksuan rëndësinë e komunikimit dhe përfshirjes me prindërit, duke përfshirë zhvillimin e Planeve Individuale (IEP) dhe monitorimin e rregullt të progresit. Bashkëpunimi me psikologët e shkollës u konsiderua thelbësor, duke përfshirë takime të rregullta, shkëmbim informacioni, vëzhgime të sjelljes dhe konsultime.

ELTs ofruan strategji për tejkalimin e këtyre sfidave, duke përfshirë:

- Promovimin e pranimet kulturor.
- Ndjekjen e zhvillimit të vazhdueshëm profesional.
- Zhvillimin e strategjive të përshtatshme të mësimdhënies.

Këto gjetje theksuan rëndësinë e arsimit gjithëpërfshirës në institucionet e arsimit fillor në Kosovë dhe ofrojnë njohuri të vlefshme për edukatorët, politikëbërësit dhe palët e interesuara që synojnë të promovojnë diversitetin, barazinë dhe gjithëpërfshirjen brenda klasës së EFL-së.

Përfundimi dhe sygjërimet

Edukimi gjithëpërfshirës nuk është një koncept teorik brenda klasave të institucioneve të arsimit fillor të Kosovës; është një realitet thellësisht i rrënjësor në praktikën dhe bindjet e edukatorëve. Ky hulumtim zbuloi se mësuesit e gjuhës angleze në Kosovë posedojnë një kuptim të lartë të parimeve thelbësore të edukimit gjithëpërfshirës. Përputhja e kuptimit të mësuesit e gjuhës angleze me politikën e përfshirjes në arsim demonstroi

një themel premtues për zbatimin praktik të praktikave gjithëpërfshirëse. Pavarësisht kuptimit të tyre të qartë të edukimit gjithëpërfshirës, mësuesit e gjuhës angleze përballen me sfida të ndryshme në zbatimin e tij. Klasat e mbipopulluara, raportet e larta nxënës-mësues, trajnimet e kufizuara të mësuesve dhe rezistenca shoqërore ndaj përfshirjes janë disa nga sfidat me të cilat ata ndeshen. Megjithatë, mësuesit e gjuhës angleze tregojnë rezistencë dhe kontribut aktiv për të kapërcyer këto sfida dhe për të nxitur përfshirjen. Ata angazhohen aktivisht në strategji për të kapërcyer këto sfida, si zhvillimi i vazhdueshëm profesional dhe nxitja e pranimet kulturor. Kjo rezistencë thekson angazhimin e tyre për ta bërë edukimin gjithëpërfshirës një realitet në klasat e gjuhës angleze si gjuhë e huaj (EFL) të arsimit fillor të Kosovës.

Rishikimi i literaturës dhe raporti i rezultateve të këtij studimi theksuan një sërë praktikash gjithëpërfshirëse të përdorura nga mësuesit e gjuhës angleze në Kosovë. Këto praktika përfshijnë dinamikën e klasës, metodologjitë e mësimdhënies dhe mbështetjen e individualizuar, duke reflektuar parimet thelbësore të vlerësimit të diversitetit, barazisë dhe bashkëpunimit. Pavarësisht kufizimeve të burimeve, mësuesit e gjuhës angleze demonstrojnë adaptueshmëri të jashtëzakonshme dhe burime të mëdha në modifikimin e qasjeve të tyre të mësimdhënies për të akomoduar nevojat e klasës, duke siguruar që çdo nxënës të jetë i përfshirë. Në vizionin e klasës ideale gjithëpërfshirëse, mësuesit e gjuhës angleze në Kosovë pikturoan një pamje të praktikave më të mira gjithëpërfshirëse. Këto praktika, duke përfshirë strategjitë për angazhim, mbështetje të individualizuar, reflektim të rregullt, modifikim të detyrave, skafolding, udhëzime të qarta, ofrim zgjedhjesh, plane edukimi të individualizuara (IEP), lojëra me role dhe strategji motivimi, përfaqësojnë një qasje gjithëpërfshirëse ndaj edukimit gjithëpërfshirës. Pavarësisht kompleksitetit të perceptuar, mësuesit e gjuhës angleze në Kosovë janë të informuar mirë për këto praktika dhe i aplikojnë aktivisht ato për të krijuar mjedise mësimore mbështetëse dhe të barabarta.

Politikëbërësit dhe institucionet arsimore në Kosovë duhet të investojnë në trajnime të specializuara për mësuesit, të sigurojnë burime të mjaftueshme, të përfshijnë prindërit dhe komunitetin, si dhe të vlerësojnë rregullisht efektivitetin e politikave gjithëpërfshirëse. Zbatimi i këtyre rekomandimeve do të ndihmojë në krijimin e një sistemi arsimor më gjithëpërfshirës, që

promovon barazinë, diversitetin dhe aksesin e barabartë në arsim cilësor për të gjithë nxënësit.

Referencat

- Ainscow, M. (2005). Developing inclusive education systems: what are the levers for change? *Journal of Educational Change*, 6(2), 109–124. <https://doi.org/10.1007/s10833-005-1298-4>
- Crowe, S., Cresswell, K., Robertson, A., Huby, G., Avery, A. J., & Sheikh, A. (2011). The case study approach. *BMC Medical Research Methodology*, 11(1). <https://doi.org/10.1186/1471-2288-11-100>
- Daloiso, M., Delaney, M., Kormos, J., Ianes, D., & Smith, A. (2021). Inclusive practices in English language teaching. In *Oxford University Press*. Oxford University Press. Retrieved June 5, 2024, from https://elt.oup.com/feature/global/expert/inclusive?srsItd=AfmBOorVT8ygg7vIVnnn7CgLfAa9l4pFvRKVg0MIy_vlLODYsNz5JI42&cc=rs&selLanguage=en
- Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Individual Education Plans (IEPs) for Students with Special Educational Needs: International Perspectives. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 11(1), 3-14.
- Hartmann, E. (2015). Universal Design for Learning (UDL) and Learners with Severe Support Needs. *International Journal of Whole Schooling*, 11(1), 54-67.
- King-Shaver, B., & Hunter, A. (2023). *Differentiated instruction in the English classroom*. Heinemann.
- Kotob, M. M., & Abadi, M. A. (2019). The influence of differentiated instruction on academic achievement of students in mixed ability classrooms. *International Linguistics Research*. <https://doi.org/10.30560/ilr.v2n2p8>
- MASHTI. (2012). *Kurrikula bërthamë e arsimit parauniversitar të Republikës së Kosovës*. Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë.
- Mittler, P. (2012). *Working Towards Inclusive Education: Social Contexts*. <https://ci.nii.ac.jp/ncid/BA51153680>

- Rexhaj, X., Mula, M., & Hima, A. (2010). Mapping Policies and Practices for the Preparation of Teachers for Inclusive Education in Contexts of Social and Cultural Diversity. Kosovo (under UNSCR 1244) Country Report. *Kosovo (Under UNSCR 1244) Country Report*. Torino: European Training Foundation. <https://doi.org/10.25656/01:8542>
- Rose, D. H., & Mayer, A. (2015). *Universal Design for Learning: Theory and practice*. CAST Professional Publishing.
- Saphier, J., & Govee, J. (1997). *The skillful teacher: Building your teaching skills*. Research for Better Teaching.
- Spencer, S. A. (2011). Universal Design for Learning: Assistance for Teachers in Today's Inclusive Classrooms. *Interdisciplinary Journal of Teaching and Learning*, 1(1), 10-19.
- Tomlinson, C. A. (2001). *How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms* (2nd ed.). ASCD.
- UNESCO (1994). Final report: World conference on special needs education: Access and Quality. Paris: UNESCO
- Walther-Thomas, C., Bryant, M., & Land, S. (1996). Planning for effective co-teaching: The key to successful inclusion. *Remedial and Special Education*, 17(4), 255-266. doi: 10.1177/074193259601700408
- Wilson, G. L., & Michaels, C. A. (2006). General and Special Education Students' Perceptions of Co-Teaching: Implications for Secondary-Level Literacy Instruction. *Reading & Writing Quarterly*, 22(3), 205–225. <https://doi.org/10.1080/10573560500455695>
- Zabeli, N., Kaçaniku, F., & Koliqi, D. (2021). Towards the inclusion of students with special needs in higher education: Challenges and prospects in Kosovo. *Cogent Education*, 8(1). <https://doi.org/10.1080/2331186x.2020.1859438>

